

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА**

ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії
СумДПУ імені А. С. Макаренка

проф. **Юрій ЛЯННОЙ**

«24» квітня 2023 р.

ПРОГРАМА

ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

З ГЕОГРАФІЇ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

ДЛЯ ВСТУПУ НА НАВЧАННЯ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ МАГІСТРА

ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ГЕОГРАФІЯ)

Розглянута на засіданні

Приймальної комісії

«24» квітня 2023 р.

Протокол № 16

Суми – 2023

Програма фахового вступного випробування з географії та методики навчання географії для вступу на навчання для здобуття ступеня Магістра за спеціальністю 014 середня освіта (Географія).

Ухвалена на засіданні кафедри загальної та регіональної географії від 31.03.2023 р. протокол № 11.

Завідувач кафедри загальної та регіональної географії

Олеся КОРНУС

Голова фахової атестаційної комісії

Олена ДАНИЛЬЧЕНКО

ПРОГРАМА
фахового вступного випробування
з географії та методики навчання географії
для вступу на навчання для здобуття ступеня Магістра
за спеціальністю 014 Середня освіта (Географія)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

На фаховому вступному випробуванні з географії та методики навчання географії, яке проводиться у формі **письмового тестування**, абітурієнт повинен продемонструвати знання та розуміння основних законів та закономірностей географічної науки, їх практичного значення, перспектив розвитку географії, знання основних джерел географічної інформації та вміння працювати з ними, а також належний рівень методичної підготовки та знань сучасних освітніх технологій, які використовуються при навчанні географії. До випробування допускаються особи, що мають освітній ступінь Бакалавр та бажають продовжити навчання за ступенем Магістра.

У запитаннях і завданнях фахового вступного випробування закладена можливість обов'язкового діагностування знань із загальної і регіональної фізичної та соціально-економічної географії. Разом з тим, до завдань включені запитання картографічного і загальногеографічного характеру, а також спеціальні запитання, що дозволяють з'ясувати рівень знань вступника з методики навчання географії.

Перевага надається запитанням теоретичного, типологічного характеру, для розкриття яких необхідне залучення знань з теорії географії, окремих геосфер, з географії материків і океанів, великих регіонів та субрегіонів світу, країн, районів, а також з методики географічної освіти. Регіональні аспекти найбільшою мірою розкриваються на прикладі географії України. Питання методики навчання географії охоплюють усі шкільні географічні курси у відповідності до нової редакції програми шкільного курсу географії.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Загальна фізична географія та картографія

Земля у Всесвіті. Всесвіт. Сонячна система. Планета Земля, її фігура і розміри. Осьове обертання Землі і його наслідки. Обертання Землі навколо Сонця і його значення. Геомагнітне поле Землі.

Основні етапи геологічної історії Землі. Догеологічна історія Землі. Геологічна історія Землі, її основні етапи. Неоген-четвертинний відрізок геологічної історії і його особливе значення для формування сучасних фізико-географічних умов.

Літосфера. Поняття про літосферу і її формування. Генетична мінералогія. Загальні відомості про мінерали. Геодинамічні процеси і петрографія. Геологічна діяльність атмосферних і підземних вод, річок, льодовиків, вітру, моря. Глобальні закономірності будови і складу земної кори, її основні структурні елементи.

Рельєф суходолу і дна Світового океану. Рельєфотворення. Планетарний рельєф Землі. Рельєф суходолу. Рельєф дна Світового океану. Морфоскульптура, класифікація морфоскульптур.

Атмосфера. Склад атмосфери та її будова. Сонячна радіація в атмосфері та на підстильній поверхні. Тепловий баланс і тепловий режим. Вода в атмосфері. Атмосферний тиск і вітер. Повітряні маси і атмосферні фронти. Циркуляція атмосфери. Погода і клімат. Кліматичне районування (В.П. Кеппен, Б.П. Алісов).

Гідросфера. Об'єм і структура гідросфери. Світовий океан. Динаміка океанічних вод. Властивості океанічних вод. Тепловий режим океанів. Водні маси. Природні ресурси Світового океану. Води суходолу, поверхневі і підземні води. Річки, характеристики річкового стоку. Озера і штучні водойми. Болота та їх типи. Льодовики.

Біосфера. Розуміння біосфери В.І. Вернадського. Складі і межі біосфери. Походження біосфери. Біологічний кругообіг. Угруповання організмів. Харчові ланцюги. Біоценоз. Біогеоценоз.

Географічна оболонка. Межі географічної оболонки.

Закономірності географічної оболонки. Природні комплекси різного рангу. Фізико-географічне районування, система таксономічних одиниць. Широтна зональність і висотна поясність у географічній оболонці.

Основи вчення про ландшафт. Визначення поняття «ландшафт». Морфологія ландшафту. Класифікація і систематика ландшафтів. Методи ландшафтних досліджень. Ландшафтні карти. Теоретичне і практичне значення ландшафтознавства. Праці вітчизняних вчених з ландшафтознавства (Л.С. Берга, М.А. Солнцева, В.Б. Сочави, К.І. Геренчука, О.М. Маринича, П.Г. Шищенка та інших вчених). Антропогенні ландшафти.

Картографія. Поняття про картографію та її складові. Карта та її властивості. Основні елементи географічної карти. Масштаб, форми масштабу. Топографічна карта та її особливості. Географічний зміст топографічних карт. Топографічні зйомки місцевості.

Географічний глобус. Картографічні проєкції, їх класифікація. Спотворення в картографічних проєкціях. Дрібномасштабні географічні карти, їх класифікація. Загальногеографічні та тематичні карти. Способи зображення на тематичних картах. Географічні атласи. Читання і використання карт.

Регіональна фізична географія

Фізична географія океанів. Загальний огляд Світового океану як цілісної системи. Регіональні відмінності Світового океану. Тихий, Атлантичний, Індійський, Північний Льодовитий, Південний океани.

Фізична географія материків. Євразія. Основні етапи формування території Євразії, гідрокліматична характеристика та ґрунтово-рослинний покрив. Просторова диференціація природи і фізико-географічне районування Євразії. Регіональний огляд материка.

Північна Америка. Основні етапи формування території, гідрокліматична характеристика та ґрунтово-рослинний покрив. Просторова диференціація природи і фізико-географічне районування Північної Америки. Регіональний огляд материка.

Центральна і Південна Америка. Основні етапи формування території, гідрокліматична характеристика та ґрунтово-рослинний покрив. Просторова диференціація природи і фізико-географічне районування.

Природні умови і просторова диференціація ландшафтів Африки. Основні етапи формування території, гідрокліматична характеристика та ґрунтово-рослинний покрив. Фізико-географічне районування Африки.

Австралія і Океанія, Антарктида – природні умови і просторова диференціація природи материків.

Географія ґрунтів. Ґрунтоутворні породи і мінеральна частина ґрунту, вивітрювання гірських порід, основні ґрунтоутворні породи, механічний склад ґрунтоутворних порід і ґрунтів. Загальна схема ґрунтоутворення. Класифікація ґрунтів, поняття про ґрунтоутворний процес (мікро-, макро- і горизонтоутворювальні ґрунтові процеси), поняття про типи ґрунтоутворення, генетична класифікація ґрунтів, типи, підтипи, роди, види, різновиди, розряди ґрунтів.

Вбирна здатність ґрунту. Кислотність і лужність ґрунтів. Типи вбирної здатності ґрунтів, ґрунтові колоїди і ґрунтовий вбирний комплекс, ґрунтовий розчин, буферність ґрунтів. Ґрунтова вода. Водний режим ґрунтів, стан і форми води в ґрунті, водні властивості ґрунту, типи водного режиму ґрунтів, значення води в ґрунті.

Загальні закономірності географії ґрунтів. Арктичні ґрунти. Ґрунти зони тундри і лісової зони (тайги). Ґрунти зон мішаних та широколистяних лісів. Чорноземні ґрунти лісостепової та степової зон. Зональні ґрунти сухостепової зони, зон напівпустель та пустель суббореального поясу. Ґрунти субтропічного і тропічного поясів.

Загальна економічна, соціальна та історична географія

Політична карта світу. Основні об'єкти зображення: суверенні держави і залежні території. Поняття про державний кордон, територіальні і внутрішні води, економічні зони. Державний устрій: форми правління та адміністративно-територіальний поділ. Залежні території та їх групування. Антарктида на політичній карті світу. Формаційний та цивілізаційний підходи до періодизації розвитку політичної карти світу. Поняття локальних і технологічних цивілізацій. Періодизація процесу формування політичної карти світу (на прикладах Європи, Азії, Африки, Америки). Основні події сучасного етапу, що знайшли відбиття на політичній карті світу. Класифікації й типології країн сучасного світу. Індекс розвитку людського потенціалу і його територіальна диференціація в світі. Політико-географічне положення як історична категорія.

Господарська оцінка природних умов та ресурсів. Поняття про природні умови та ресурси, їх класифікації. Значення природних умов і ресурсів для розвитку і спеціалізації господарств країн і районів. Проблема ресурсозабезпечення в умовах науково-технічної революції. Питання ресурсомісткості валового національного продукту. Використання, охорона і відтворення природних ресурсів у різних країнах. Еколого-економічна типологія країн світу. Антропогенний вплив на довкілля. Зіставлення й аналіз різних поглядів на суспільно-природну взаємодію. Критика теорій географічного фаталізму (вulgарного географізму) та географічного нігілізму.

Географія населення. Чисельність і відтворення населення. Природне відтворення населення. Демографічні формули. Генетичні і функціональні типи природного відтворення. Демографічні проблеми і демографічна політика. Механічне відтворення населення. Міграції зовнішні і внутрішні. Сальдо міграцій. Режими відтворення. Фактори відтворення населення. Основні типи вікових і статевих структур населення. Типи і підтипи статево-вікових пірамід. Поняття про демографічну ситуацію. Методи демографічного прогнозування. Расовий склад населення. Процеси метисації.

Етнічний (національний) склад населення як фактор економіко- та політико-географічного розвитку. Лінгвістична класифікація. Карта народів світу. Етнічні ознаки й етнічна самосвідомість. Типи етнічних спільнот. Етнічні процеси: роз'єднувальні у вигляді етнічної парціації, сепарації і дисперсизації та

об'єднувальні у вигляді асиміляції, консолідації, міжетнічної інтеграції. Етнічна типологія країн світу. Трудові ресурси та їх використання. Поняття трудового потенціалу. Вікова структура трудових ресурсів. Добровільне та вимушене безробіття, форми їх прояву. Аграрне перенаселення. Зареєстроване, незареєстроване і приховане безробіття. Зрушення в структурі зайнятості. Допустимий та критичний рівні безробіття. Географічні форми розселення. Урбанізація як глобальний процес, її етапи, форми і типи. Рівні урбанізації країн світу. Класифікація міст за людністю і функціональна типологія міст. Найбільші міські агломерації і мегалополіси. Георуралістика. Класифікація сільських поселень за людністю та функціональна і топографічна їх типологія. Картографування населення. Заселеність території земної кулі. Аналіз густоти населення. Вплив міграцій на заселеність території. Українська діаспора в сучасному світі. Праці М.М. Баранського, В.В. Покшишевського, Г.М. Лаппо, С.С. Мохначука, В.М. Пересекіна, А.І. Доценка та інших вчених з географії населення і населених пунктів.

Географія господарства. Світове господарство: історія формування та сучасний етап розвитку. Основні риси сучасного світового господарства: глобалізація, багатоукладність, різностадійність, циклічність. Модель світового господарства «центр – периферія». Структурні і географічні зрушення у світовому господарстві в період науково-технічної революції. Географічний поділ праці. Абсолютний та відносний поділ праці. Формула М.М. Баранського. Поняття про міжнародний та міжрайонний поділ праці. Міжнародна економічна інтеграція. Види інтеграції країн. Найважливіші інтеграційні угруповання світу. Митна політика держав та її вплив на географічний поділ праці. Протекціонізм, фритредерство, демпінг. «Двоїста» картина світової географії матеріального виробництва внаслідок функціонування транснаціональних корпорацій, як глобальних виробничо-територіальних комплексів з «розірваною» територіальною структурою. Поняття про суспільно-географічне положення як історичну категорію. Типи і види суспільно-географічного положення. Галузевий і територіальний принципи управління господарством, аналіз їхніх переваг і недоліків. Функціональне управління. Міжгалузеві комплекси. Концепція виробничих кластерів, як сукупності технологічно пов'язаних і географічно сконцентрованих підприємств. Масштаби виробничих кластерів. Праці М.М. Баранського, І.А. Вітвера, І.М. Майергойза, Ю.Г. Саушкіна, Б.П.Яценка, В.І. Лажніка та інших вчених з географії господарства. Геоглобалістика. Роботи Римського клубу. Концепція сталого розвитку світової цивілізації.

Географія промисловості. Галузева структура промисловості. Основні риси розвитку і розміщення галузей промисловості в умовах науково-технічної революції. Вплив техніко-економічних особливостей на розміщення промисловості.

Географія промисловості України та зарубіжних країн. Основні риси розвитку і розміщення промисловості в країнах різних соціально-економічних типів. Картографування промисловості. Енерговиробничі цикли і територіально-виробничі комплекси (виробничі кластери). Праці А.Е. Пробста, А.Т. Хруцова, С.І. Іщука та інших вчених з географії промисловості.

Географія сільського господарства. Природні, соціальні та економічні фактори, які впливають на розміщення сільського господарства. Основні риси розвитку і розміщення провідних галузей сільського господарства у світі. Галузева структура сільського господарства. Закономірності співвідношення між рослинництвом і тваринництвом. Зональна спеціалізація. Сільськогосподарське районування. Приміські аграрно-промислові територіальні комплекси. Географія сільського господарства Європи, Азії, Африки, Америки, Австралії і Океанії тощо. Типи сільського господарства країн світу. «Зелена революція». Картографування сільського господарства. Праці І. фон Тюнена, А.Н. Ракітнікова, М.Д. Пістуна та інших вчених з географії сільського господарства та АПК.

Географія транспорту. Транспорт і географічний поділ праці. Види транспорту, їх розвиток в умовах науково-технічної революції. Поняття про транспортну систему. Полімагістралі. Основні риси розвитку і розміщення світового транспорту, транспорту країн, різних регіонів та соціально-економічних типів. Найбільші транспортні вузли світу. Поняття про пасажиро- та вантажообіг й одиниці їх виміру. Картографування транспорту. Контейнерні і контрейлерні перевезення. Геологістика.

Географія зовнішніх економічних зв'язків. Значення зовнішніх економічних зв'язків для розвитку і розміщення господарства. Види зв'язків. Основні риси структури і географії зовнішніх економічних зв'язків між країнами різних соціально-економічних типів. Митні союзи. Картографування зовнішніх економічних зв'язків.

Економічне районування. Місце районування в системі географічних методів дослідження. Концептуальна різниця понять «район» і «регіон». Принципи економічного районування. Зв'язок між економічним районуванням і територіальним поділом праці. Райотвірні чинники. Спеціалізація і комплексний розвиток районів. Вчення про територіально – виробничі комплекси. Районне планування. Економічне районування і раціональне розміщення виробництва. Економічне районування в зарубіжних країнах. Розвиток відсталих районів. Регіональна політика в зарубіжних країнах. «Полюси» зростання. Внутрішньопериферійна дифузія. Картографування економічних районів. «Районна школа» М.М. Баранського. Праці П.М. Алампієва, М.М. Колосовського, М.Д. Пістуна, Д.М. Стеценка, С.І. Іщука та інших вчених з економічного районування.

Історична географія. Історична географія як наукова дисципліна. Первісна доба. Історична географія Стародавнього світу. Історична географія Середніх віків (V-XV ст.). Історична географія раннього Нового часу.

Історична географія Нового часу. Історична географія епохи Великих географічних відкриттів (кін. XV – сер. XVII ст.). Історична географія Нового часу. Європа та Азія. Історична географія Нового часу. Африка, Америка, Австралія та Океанія.

Регіональна економічна та соціальна географія світу

Визначення країнознавства як географічної дисципліни, яка займається комплексним вивченням країн, систематизацією та узагальненням різномірних даних про їх природу, населення, господарство, культуру і соціальну організацію. Наукове значення країнознавства. Інформаційно-популярне та інформаційно-довідкове країнознавство.

Основні концепції країнознавства. Підходи до проблеми синтезу географічних знань. Країнознавство як особливий вид мистецтва. Ідеї гуманітарно-образного країнознавства. «Образи» країн та регіонів.

Типовий план суспільно-географічної характеристики країни. Економіко-географічне положення – як найважливіша категорія економічної та соціальної географії. Економічні райони – як найзручніший вид генералізації соціально-економічної інформації про територію.

Країни Європи. Регіональний поділ Європи. Загальний огляд країн Центральної та Південно-Східної Європи. Риси спільності і розбіжності. Проблеми інтеграції в світове господарство. Комплексна економіко-географічна характеристика Польщі. Стратегічне партнерство Польщі та України. Комплексна економіко-географічна характеристика Румунії. Групова характеристика країн Балтії.

Загальний огляд країн Західної Європи. Європейське Економічне Співтовариство. Комплексна економіко-географічна характеристика ФРН. Німецьке «економічне диво». Економіко-географічне районування території країни. Порівняльна економіко-географічна характеристика галузевої і територіальної структури господарства Великобританії і Франції. Комплексна економіко-географічна характеристика Італії. «Малі привілейовані нації» Західної Європи. Мікродержави, їх роль в сучасному світовому господарстві.

Групова характеристика країн Азії. Східна Азія. Японія – економічний лідер регіону. «Соціалістична дуга» в Азії. Галузева і територіальна структура господарства КНР. Практика функціонування вільних економічних зон в Китаї.

Країни Південно-Східної Азії. Роль АСЕАН в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Порівняльна характеристика країн Південної Азії. Галузева і територіальна структура господарства Індії. Південно-Західна Азія: геополітичні проблеми,

унікальний природно-ресурсний потенціал, перспективи соціально-економічного розвитку. Комплексна суспільно-географічна характеристика Ізраїлю. Нафтовидобувні країни Перської затоки. Країни Закавказзя.

Африка – як найбільш бідний регіон світу. Проблеми монокультури в галузевій структурі господарства. Південно-Африканська Республіка.

Країни Америки. Англо-Америка. США – як військово-політична та економічна наддержава. Економічне районування території США. Канада: галузева і територіальна структура господарства.

Латинська Америка: загальний огляд національних економік країн регіону. Ресурсно-експортні цикли країн Латинської Америки. Комплексні країнознавчі характеристики Куби, Бразилії та Аргентини.

Австралія та Океанія: групова характеристика країн регіону. Австралійський Союз. Нова Зеландія. Папуа – Нова Гвінея.

Географія України

Фізична географія України. Фізико-географічне положення, крайні точки і кордони України. Орографічні складові території України. Геологічна будова. Тектонічна будова. Історія геологічного розвитку та геоморфологічна будова України. Історія геологічного розвитку древньої платформи. Історія геологічного розвитку палеозойських платформ та складчастих областей. Морфоструктури України. Морфоскульптури України.

Клімат України. Кліматотвірні чинники. Кліматичні елементи. Кліматичне районування території України.

Внутрішні води і водні ресурси. Річки України. Озера України. Штучні водойми. Болота та підземні води. Водні ресурси України.

Ґрунтово-рослинний покрив України. Основні закономірності формування ґрунтово-рослинного покриву. Ґрунтово-рослинний покрив зони мішаних лісів. Ґрунтово-рослинний покрив лісостепової зони. Ґрунтово-рослинний покрив степової зони України. Висотна поясність ґрунтово-рослинного покриву Українських Карпат і Кримських гір.

Ландшафти і фізико-географічне районування території України. Чинники ландшафтотворення. Класифікація ландшафтів України, одиниці класифікації. Фізико-географічне районування України.

Місце економічної і соціальної географії України у складі економічної і соціальної географії. Предмет і завдання сучасної економічної і соціальної географії України. Провідні економгеографи України та їх праці.

Україна на політичній карті світу. Сучасне геополітичне положення України.

Населення України і його розселення. Сучасна демографічна ситуація в Україні. Особливості демографічної ситуації у міській та сільській місцевості.

Найкрупніші міські агломерації. Міграційний рух населення. Українська діаспора. Національний склад населення. Ринок праці.

Економічна географія України як суспільно-географічна наука. Проблеми стабілізації та перспективи розвитку господарського комплексу. Географія промисловості. Паливно-енергетичний комплекс галузей (ПЕК). Структура і географія комплексу. Перспективи розвитку.

Металургійний комплекс галузей. Структура і географія комплексу. Чорна металургія. Проблеми розвитку кольорової металургії, пріоритетні галузі виробництва.

Машинобудівний комплекс. Структура і географія комплексу. Зміни в спеціалізації комплексу протягом останніх 25 років. Перспективи розвитку.

Хімічний комплекс галузей. Структура і географія комплексу. Проблеми хімічної промисловості та шляхи подолання. Зміни в спеціалізації.

Промисловість будматеріалів. Структура галузі. Розвиток комплексу з точки зору задоволення запитів цивільного будівництва.

Легка промисловість. Структура і географія галузі. Основні шляхи виходу з кризи. Можливості розвитку галузі.

Географія АПК. Структура АПК. Галузеві АПК та їх розвиток. Проблеми вдосконалення АПК. Обслуговуючі та переробні галузі АПК. АПК і зовнішньоекономічні зв'язки.

Географія транспорту. Види транспорту, їх основні характеристики, значення окремих видів транспорту. Україна та міжнародні проекти. Проблеми та шляхи вирішення розвитку транспортної системи України.

Економічне районування. Історія економічного районування. Сучасне економічне районування України. Ідеї економічного районування та регіональна політика. Характеристика економічних районів України

Соціальна географія України як складова соціальної (суспільної) географії. Предмет і об'єкт соціальної географії. Завдання і методи соціальної географії. Зв'язок з іншими науками. Роль соціальної географії в перебудові українського суспільства.

Географія сфери обслуговування України. Географія сфери обслуговування як одна із складових соціальної (суспільної) географії. Роль українських географів в становленні і розвитку географії сфери обслуговування. Географія сфери обслуговування і можливість участі економгеографіє в розробці регіональних і національних економічних програм.

Географія торгівельного обслуговування населення. Кількісні та якісні параметри розвитку торгівлі в сучасній Україні. Перспективи модернізації. Особливості територіальної організації торгівельного обслуговування. Пересувні

форми обслуговування населення. Ресторанне господарство: проблеми і перспективи.

Географія побутового обслуговування населення. Загальна характеристика, сучасний стан. Особливості територіальної організації. Проблеми і перспективи розвитку побутового обслуговування. Найбільш затребувані види побутових послуг, особливості їх розміщення і функціонування.

Географія житлово-комунального господарства. Структура, стан, територіальна організація. Реформування галузі. Особливості функціонування житлово-комунального господарства в міській і сільській місцевості.

Географія освіти України, Освіта України у XXI ст. Проблеми реформування освітнього комплексу. Дошкільне навчання і виховання. Проблеми модернізації ніколи. Демографічна ситуація: потрібність шкіл і зміни в територіальній організації шкільного обслуговування. Професійно-технічна освіта і її відповідність світовим вимогам. Вища школа.

Медичне обслуговування населення України, Значення медичного обслуговування для населення. Кількісні та якісні показники медичного обслуговування в Україні. Регіональні відмінності. Проблеми медичного обслуговування в сільській місцевості. Можливості розвитку сучасної медицини в Україні.

Географія культури. Різноманіття культурного обслуговування. Сучасний стан, досягнення, перспективи культурного обслуговування. Зміни у територіальній організації закладів культури.

Методика навчання географії

Методика навчання географії як наука про закономірності і систему процесу навчання географії у школі. Структура, зміст та мета шкільної географії. Структура науки і загальна методика (фізичної і економічної географії). Окремі методики.

Завдання, структура і зміст сучасного шкільного курсу географії. Концепція сучасної географічної освіти в середній школі. Основні завдання та структура сучасної шкільної географічної освіти. Світоглядні ідеї географічної освіти в середній школі.

Характеристика програми шкільної географії. Принципи відбору навчальної інформації. Відбиття у змісті навчання методів, наукових досліджень, відомостей з інших наукових дисциплін. Міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки.

Роль шкільної географії у вихованні та розвитку дітей.

Методика формування в учнів географічних знань, умінь та навичок. Логічні прийоми розкриття системи географічних знань: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення тощо.

Процес навчання географії. Формування емпіричних знань (уявлень). Формування теоретичних знань (поняття, причинно-наслідкові зв'язки, закономірності). Формування прийомів навчальної роботи, умінь і навичок.

Засоби навчання географії. Навчально-виховний комплекс географії у загальноосвітній школі: кабінет географії, географічний майданчик, екологічна стежина. Класифікація засобів навчання географії. Особливості методики роботи з підручниками. Методика роботи з географічними картами. Методика роботи зі стінними картинами. Методика роботи з технічними засобами навчання. Використання комп'ютерних технологій і мультимедіа на уроках географії. Методика роботи з графічно-знаковими географічними моделями.

Принципи навчання географії. Принцип науковості. Принцип доступності. Принцип системності та систематичності у викладанні основ географічних наук. Принцип свідомості й активності процесу навчання. Принцип зв'язку навчання з життям (теорії з практикою). Принцип індивідуального підходу до учнів у навчанні географії. Мотивація навчальної діяльності, її осмислення. Принцип наочності. Роль краєзнавчого принципу. Форми організації краєзнавчої роботи. Принцип міцності засвоєння знань, умінь і навичок. Принцип емоційності навчання. Принцип виховного характеру навчання.

Методи навчання географії. Поняття методу навчання географії. Групування методів на підставі певних ознак: а) за джерелами знань; б) за ступенем самостійної пізнавальної діяльності школярів; в) бінарні методи тощо.

Характеристика методів за джерелами здобування знань: словесних (усний виклад знань (розповідь, пояснення, інструктаж, шкільна лекція), бесіда, диспут, рольова (ділова) гра, робота з підручником (навчальним посібником, атласом), практичних (вправи (завдання), практичні роботи, самостійні роботи, дослідні роботи), наочних (демонстрування, ілюстрування, спостереження).

Характеристика методів за характером (типом) навчально-пізнавальної діяльності учнів: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемного викладення, частково-пошуковий, дослідницький.

Вибір методів навчання та загальні вимоги щодо оптимального поєднання методів навчання.

Форми організації навчання географії. Форми організації навчальної діяльності школярів з географії: індивідуальна, фронтально-колективна, групова. Види та особливості інтерактивних форм навчання географії.

Урок – основна форма навчання географії. Структурні елементи уроку. Типи уроків, їх характеристика. Проблеми сучасних уроків та вимоги до їх проведення. Характеристика окремих етапів уроку. Особливості підготовки до уроків. Аналіз та самоаналіз уроку. Нетрадиційні типи уроків. Лекційно-семінарська форма навчання географії в старших класах. Особливості організації домашньої роботи учнів.

Контроль й оцінювання навчальних досягнень учнів з географії. Складові контролю результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів з географії. Функції контролю. Педагогічні вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів з географії. Види оцінювання навчальних досягнень учнів з географії. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з географії розроблені МОН України. Методи і форми контролю навчальних досягнень учнів з географії.

Методика вивчення курсу «Загальна географія» – 6 клас. Мета та навчально-виховні завдання курсу «Загальна географія». Характеристика програми та навчальних посібників. Методичні особливості вивчення курсу. Система практичних робіт. Методичні особливості їх проведення. Передовий досвід вчителів у викладанні курсу «Загальна географія».

Методика вивчення курсу «Географія материків і океанів» – 7 клас. Мета та навчально-виховні завдання курсу «Географія материків і океанів». Характеристика програми та навчальних посібників. Методичні особливості вивчення курсу. Система практичних робіт. Методичні особливості їх проведення. Передовий досвід вчителів у навчанні курсу «Географія материків і океанів».

Методика вивчення шкільного курсу «Україна у світі: природа, населення» – 8 клас. Мета та навчально-виховні завдання курсу. Характеристика програми та навчальних посібників. Методичні особливості вивчення курсу. Система практичних робіт. Методичні особливості їх проведення.

Методика вивчення шкільного курсу «Україна і світове господарство» – 9 клас. Мета та навчально-виховні завдання курсу. Характеристика програми та навчальних посібників. Методичні особливості вивчення курсу. Система практичних робіт. Методичні особливості їх проведення.

Позакласна робота з географії. Цілі, зміст та загальні особливості методики позакласної роботи. Форми позакласної роботи. Характеристика роботи гуртків, факультативів. Особливості проведення географічних вечорів, екскурсій, предметних тижнів. Організація туристсько-краєзнавчої роботи в школі. Навчальні екскурсії. Мета і значення їх проведення. Методика розробки навчальних екскурсій вчителями географії. Дидактична сутність екскурсій з географії. Класифікація екскурсій. Особливості організації і проведення географічних екскурсій та їх приклади. Освітньо-виховне значення географічного краєзнавства в школі.

Географічне краєзнавство в школі. Система географічного краєзнавства в школі. Зміст і обсяг краєзнавчих даних в шкільних курсах географії. Значення краєзнавчого принципу у викладанні географії.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Комплект тестових завдань для вступу на навчання за ступенем Магістр денної та заочної форм навчання за спеціальністю 014 Середня освіта (Географія) містить три варіанти. Кожен варіант складається із тестових завдань, що охоплюють усі блоки природничо-географічних, суспільно-географічних дисциплін та методики навчання географії у відповідності до освітньо-професійних програм підготовки здобувачів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Географія) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Загальна кількість запитань у завданні – 40. Питання з 1 по 20 передбачають лише одну правильну відповідь. Такі завдання вважаються виконаними, якщо абітурієнт вибрав і позначив правильну відповідь у відповідній частині завдання. Відповідь на кожне питання оцінюється у 0 або 4 бали (4 бали, якщо вказано правильну відповідь; 0 балів, якщо вказано неправильну відповідь, або вказано більше однієї відповіді, або відповіді на завдання не надано). Питання з 21 по 40 передбачають три правильні відповіді з більшої кількості запропонованих. Такі завдання вважаються виконаними, якщо абітурієнт вибрав і позначив правильні відповіді у відповідній частині завдання. Відповідь на кожне питання оцінюється у 0, 2, 4 або 6 балів (по 2 бали за кожну правильну відповідь; 0 балів, якщо не вказано жодної правильної відповіді, або відповіді на завдання не надано).

Загальна кількість балів – 200. Час виконання завдання – 2 години. Результат абітурієнта до 100 балів оцінюється як «незадовільно» – вступне випробування вважається не складеним, 100 балів і вище – «склав». Додаткові матеріали та обладнання під час фахового вступного випробування з географії не використовуються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрєєва В.М., Шматько О.Є. Урок географії в сучасних технологіях. Харків: Основа, 2006. 176 с.
2. Аріон О.В., Купач Т.Г., Дем'яненко С.О. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства: навчально-методичний посібник. Київ, 2017. URL: http://geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Gruntoznastvo.pdf
3. Атлас вчителя / В.В. Молочко та ін. К: ДНВП «Картографія», 2010. 328 с.
4. Багров М.В., Боков В.О., Черваньов І.Г. Землезнавство. Київ: Либідь, 2000. 464 с.
5. Барановська О.В. Фізична географія материків і океанів: навч. посіб. ч.1: Світовий океан, Африка, Австралія, Океанія, Південна Америка. Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2013. 306 с.
6. Барановська О.В. Фізична географія материків і океанів: навч. посіб. ч. II: Північна Америка та Євразія. Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2018. 378 с.
7. Барановський М.О. Географія населення. Ніжин: НДПУ, 2002. 191 с.
8. Воловик В.М. Ландшафтознавство. Курс лекцій. Навч. посібник. Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2018. URL: http://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/2628/volovik_landshaftoznavstvo_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y
9. Географія : Короткий тлумачний словник / О.О. Бейдик. Київ: Либідь, 2001. 192 с.
10. Гідрологія. Метеорологія та кліматологія : курс лекцій / Уклад. Є.О.Варивода, М.В. Сарапіна. Харків : НУЦЗУ, 2016. 367 с. URL: http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/3128/Kurs_lekcij.pdf
11. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії. Київ: Либідь, 1996. 320 с.
12. Гудзевич А.В. Регіональна фізична географія (Європа та Азія). Вінниця: Віндрук, 2005. 464 с.
13. Гуцуляк В.М. Ландшафтознавство: теорія і практика. Чернівці: Рута, 2005. 124 с.
14. Жемеров О.О., Блазун В.М. Сучасні технології навчання географії України: метод. посіб. для студ.-географів ВНЗ. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. 32 с.
15. Загальна гідрологія : підручник / За ред. В.К. Хільчевського, О.Г. Ободовського. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2008. 400 с. URL: <https://uhe.gov.ua/sites/default/files/2018-07/REP0000672.PDF>
16. Заставецька О.В., Заставецький Б.І., Ткач Д.В. Географія населення України. Тернопіль: ТДПУ, 2003. 150 с.
17. Іванік О.М., Менасова А.Ш., Крочак М.Д. Загальна геологія. Навчальний посібник. Київ. 2020. 205 с. URL: http://www.geol.univ.kiev.ua/lib/General_geology_Ivanik_Menasova_Krochak.pdf
18. Кобернік С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: Навчально-методичний посібник. Київ: Навчальна книга, 2005. 319 с.

19. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р., Масляк П.О., Скуратович О.Я. Методика викладання географії в школі: Навчально-методичний посібник. Київ: Стафед-2, 2000. 320 с.
20. Костів Л. Я. Фізична географія материків і океанів. Африка : навч.-метод. посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 184 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/afrika_kostiv.pdf
21. Корнус А.О. та ін. Географія Сумської області: природа, населення, господарство. Суми: ФОП Наталуха А.С., 2010. 184 с.
22. Корнус А.О. Сільське господарство Сумської області (економіко-географічне дослідження). Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 100 с.
23. Корнус А.О., Корнус О. Г. Промисловість Сумської області (економіко-географічне дослідження). Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2017. 136 с.
24. Корнус О.Г. Історична географія: навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2013. 156 с.
25. Ляшенко Д.О. Картографія з основами топографії. Київ: Наук, думка, 2008. 184 с.
26. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: Підручник. Київ: Знання, 2005. 511 с.
27. Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І., Мостова І.О., Сайчук В.С. Географія праці: сучасні концепти та ринки праці регіонів. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2014. 190 с.
28. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність та поляризація. Київ : Прінт Сервіс, 2014. 132 с.
29. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Науково-дослідницький практикум з суспільної географії. Київ : Прінт Сервіс, 2014. 47 с.
30. Міхелі С.В. Фізична географія Євразії: навчальний посібник для закладів вищої освіти. Київ : Перун, 2019. 286 с.
31. Міхелі С.В. Фізична географія Північної Америки: навчальний посібник. Київ : Перун, 2019. 288 с.
32. Назаренко Т. Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання). Харків : ВГ «Основа», 2016. 112 с.
33. Підгрушний Г.П. Значення полюсів соціально-економічного розвитку у вдосконаленні територіальної організації суспільства // Український географічний журнал, 2013. № 4. С. 40-47
34. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії. Київ : Вища школа, 1994. 156 с.
35. Пістун М.Д., Мельничук А.Л. Сучасні проблеми регіонального розвитку. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010. 286 с.
36. Політична географія і геополітика / За ред. Б.П. Яценка. Київ : Либідь, 2007. 255 с.
37. Рельєф України / За заг. ред. В.В. Стецюка. Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. 688 с.

38. Самойленко В.М. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. Київ: Ніка-Центр, 2013. 570 с. URL:
http://www.geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Samojlenko_dydaktyka.pdf
39. Свинко Й.М., Сивий М.Я. Геологія: Підручник. 2-ге вид. допов. Тернопіль, 2018. 480 с.
40. Смаль В.В. Трансформація господарства постіндустріальних країн: наукові засади суспільно-географічного дослідження. Київ : КНУ імені Т.Шевченка, 2011. 370 с.
41. Соціально-економічна географія України / За ред. О.І. Шаблія. 2-е вид. Львів: Світ, 2000. 680 с.
42. Сюткін С.І. Географія населення: навч. посіб. Суми: ВПП «Фабрика друку», 2015. 128 с.
43. Сюткін С.І. Політична географія : навчальний посібник. Суми: ВПП «Фабрика друку», 2017. – 120 с.
44. Сюткін С.І. Суспільна географія: термінологічний словник. Суми: ВПП «Фабрика друку», 2015. 56 с.
45. Сюткін С.І. Курс лекцій з географії світового господарства. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020. 142 с.
46. Топузов О.М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика: Монограф. Київ : Фенікс, 2007. 304 с.
47. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії. Одеса : Астропринт, 2009. 544 с.
48. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с.
49. Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С. Планування територій. Херсон: Грінь Д.С., 2014. 268 с.
50. Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С., Яворська В.В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 372 с.
51. Тюленєва В.О. Основи метеорології і кліматології: Навчальний посібник / В. О. Тюленєва, І. С. Козій. Суми: Університетська книга, 2014. 210 с.
52. Шаблій О.І. Основи суспільної географії. Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2012. 296 с.
53. Шевчук Л.Т. Соціальна географія. Київ : Знання, 2007. 349 с.
54. Юрківський В.М. Регіональна економічна і соціальна географія. Київ : Либідь, 2000. 416 с.
55. Яворська В.В. Регіональні геодемографічні процеси в Україні. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. 384 с.
56. Яценко Б.П., Бабарицька В.К. Країнознавство: основи теорії : навч. посібник. Київ : Либідь, 2009. 312 с.

